

Nils Andersson Flodström

År 1800 flyttade hammarsmedmästaren Nils Andersson Flodström, från Nyhammars bruk i Ramsbergs socken och landskapet Västmanland till Selets bruk i Nederluleå församling i nuvarande Luleå kommun. Nils är undertecknads MM MM MF F och född den 13 oktober 1756 i Fagersta i Västanfors församling, i nuvarande Fagersta kommun.

Nils Flodström var gift med Johanna Sophia Reisman född 1757, troligtvis i Stockholm. Hennes föräldrar var födda i närheten av Eibenstock, Sachsen, i Tyskland. (1945-1989 Östtyskland)

Efterföljande är ett försök att kort beskriva Nils Flodströms karriärväg, bostadsorter, några anfäder och levnadsbetingelser.

Nils Flodström var född i Fagersta men uppväxt i Hedkärren. Byn ligger väster om ån, mitt emot Fagersta med dess bruk. Fadern, hammarsmedmästaren Anders Nilsson Flogström arbetade vid Semla som var ett av tre näraliggande hamrar eller bruk, som kom att bilda Fagersta bruk - Semla, Fagersta och Västanfors. I närheten ligger Skrikbo och Onsjö där Nils hade anfäder. Under Gustav Vasas dagar fanns hyttor och hamrar på dessa platser.

Kartan nedan visar Semla bruk 1769 med två hammarsmedjor vid varsin sida av Kolbäcksån. Kartan visar att ån dämtes upp och smedjorna hade vattenrännor som gick rakt in i smedjorna. Där fanns hårdarna där tackjärnet värmdes upp och hamrarna där det sedan smiddes till stångjärn.

Västanfors

Västanfors blev egen socken 1642. Dessförinnan tillhörde bygden Norbergs socken. Den tidigaste bebyggelsen antas ha uppstått kring de gamla herrgårdarna vid bruken, Westanfors, Fagersta, Simbla och Skrikbo. De tre förstnämnda låg i närheten av varandra vid Kolbäckån, där man utnyttjade kraften från de forsar som då fanns. I dag är forsarna borta och sedan slutet av 1700-talet ersatta med slussar, ingående i Strömsholms kanal, vilken medger sjöfart från Smedjebacken till Mälaren och vidare ut i Östersjön. Dessutom utbygga med kraftverk.

Skrikbo ligger några kilometer västerut och var Hedkärtaortens största och längst bevarade hytta. Detta blev också bruk med herrgård och stångjärns-smide. I dag finns knappt några lämningar kvar, längs bäckravinen, vid länets största skidbacke - Högbäcken. Den 300 meter långa och på sina håll 10 meter djupt bäckdalen är nedskuren i finkornigt sediment från Färnaåsen. Dit upp har havet nått upp en gång i tiden och svallat ner det sedimentära material. Bäckan har under årtusenden eroderat ned till det i dag grova materialet som bäckens botten består av.

Nils Flodströms mor och mormor var födda i Skrikbo. Mormors far var bergsmannen Per Matsson, som var född och verksam i Skrikbo. I dag minner endast stora övermossade slagghögar om den verksamhet som bedrivits på platsen under kanske flera hundratals år. En plats som också varit bebodd av ett stort antal människor. På en skylt efter den delvis spångade vandringsleden upplyses om att den vegetations- och örtrika dalgången är bevuxen med bl.a. Strutbräken, Trolldruva och Lundtjärnsblomma. Ingenting finns som upplyser vandraren om den tidigare verksamheten som knappt kan skönjas på grund av mossa och frodig vegetation.

Nedan teckning av Västanfors hytta 1866, med slussen längst till vänster och Västanfors kyrka baktill i mitten. Vid kajen två kanalbåtar med nedfällbara master.

I Olof Graus beskrivning av de tre brukena från 1753 framgår följande:

1. Westanfors frälsebruk, 1 stångjärnshammare och två härdar, är ett gammalt verk som ligger nära kyrkan, där strömmen som kommer uppifrån Semla bruk faller ut i sjön Aspen.

2. Fagersta, 1 stångjärnshammare och 2 härdar, hör under Västanfors bruk och är också ett gammalt hammarverk. År 1658 då hammaren reparerades, fanns bara en härd.

3. Simbla, är ett stort och vackert bruk, har ett ypperligt läge vid strömmen. Bruket är välbebyggt, består af 2 stångjärnshammare och 3 härdar. Det anlades och erhöll privilegier år 1607 under Karl IX:s tid. Stångjärnet smiddes af eget vid Ulfsbo och Melinge hyttor tillverkat tackjärn.

Under åren 1810-1820 förvärvade ägaren till Fagersta bruk de två kvarvarande Västanfors och Semla. Semla, som antas ha fått sitt namn efter Häradshövdingen Hindric Simbla (1417-20) var det äldsta och av gammalt det största. Anläggningsåret anges till 1607. Sammantaget hade de tre under 1700-talet rätt att tillverka mer än tre tusen skeppspund stångjärn per år, en för den tiden imponerande kvantitet.

Belägenheten inom Norbergs bergslag och traditioner från medeltiden ger dessa bruk en historisk betydande roll. Produktionen omräknad till ton är vanskelig eftersom vikten var olika. Ett skeppspund bergsvikt var 149,6 kg medan uppstadsvikten var 142,8 kg. Uppstäder i Västmanland var Arboga, Köping och Västerås. 3 000 skeppspund motsvarar därmed närmare 450 ton, med handkraft smitt stångjärn.

Nils far, hammarsmeden Anders Nilsson var född i Hedkärta 1725, där han även avled 1768. Han började som dräng i Västanfors, därefter koldräng vid Bockhammars bruk, smed i Västanfors, Fagersta och Semla. Nils mor var född 1726 i Skrikbo och dör i Hedkärta 1790.

Nils karriärväg som hammarsmed

Nils Andersson Flodström började som koldräng 1773, under hammarsmedsmästaren Jonas Svensson Gävert vid Bockhammars bruks nedre hammare i Gunnilbo, Skinnskattebergs kommun. Bockhammars bruk äldre historia är intimt förbunden med namnet Ebba Brahe, Gustav II Adolfs ungdomsförälskelse. Hon gifte sig sedermera med greve Jacob de la Gardie. Ebba Brahe var enda dotter till Magnus Brahe, en av Karl IX:s främsta anhängare och medhjälpare. Genom förläningar till fadern och köp av bl.a. Bockhammar kom Ebba att äga bruket 1633.

En beskrivning från 1746 anges att Bockhammar ”bestått av två hamrar och fem härdar. Vattendräkten är knapp och kostsam, medan man måste underhålla åtskilliga dammar, varigenom vattnet insamlas från insjöar och mossar. Skogen är bra och ger nära nog tillräckligt till behovet av kol. Tackjärn fås från ägarens egna hyttor i Mattsbo, Norrbärke socken och Skrikebo i Västanfors socken, det övriga köpes från Västra bergslagen”.

1771 kom Bockhammar att förvärfvas av ägaren till Färna bruk och ingick därefter i fideikommisskomplexet Ferna-Bockhammar. 1817 hade man tre härdar med sex hamrar och en smidesrättighet på 1.767 skeppspund, d.v.s. ca 250 ton. Tillsammans med Ferna och Killinghammar hade man 139 anställda.

Vad beträffar levnadsbetingelserna kan ett protokoll från Heds sockenstämma från 2 augusti 1772 något belysa förhållandena vid denna tid.

”I anledning av den i år så tryckande spannmålsbristen och höga överhetens nådiga föranstaltning hade till Wästerås ankommit ett nytt förråd riad råg, varav Hed socken med posten fått tillstånd att mot säker borgen och det pris framledes blev utsatt, därstädes avhämta 8 tunnor.

Härvid begärde herr överstelöjtnanten och riddaren Örnsköld, att en förteckning på församlingens mest fattiga och nödlidande nu i allas närvaro skulle upprättas på det att man därav skulle utröna, vad och huru mycket tarvades till deras undsättning.

Nedan kopia av födelseboken för Västanfors 1756-10-13 (Västanfors C:2 AD bild 92).

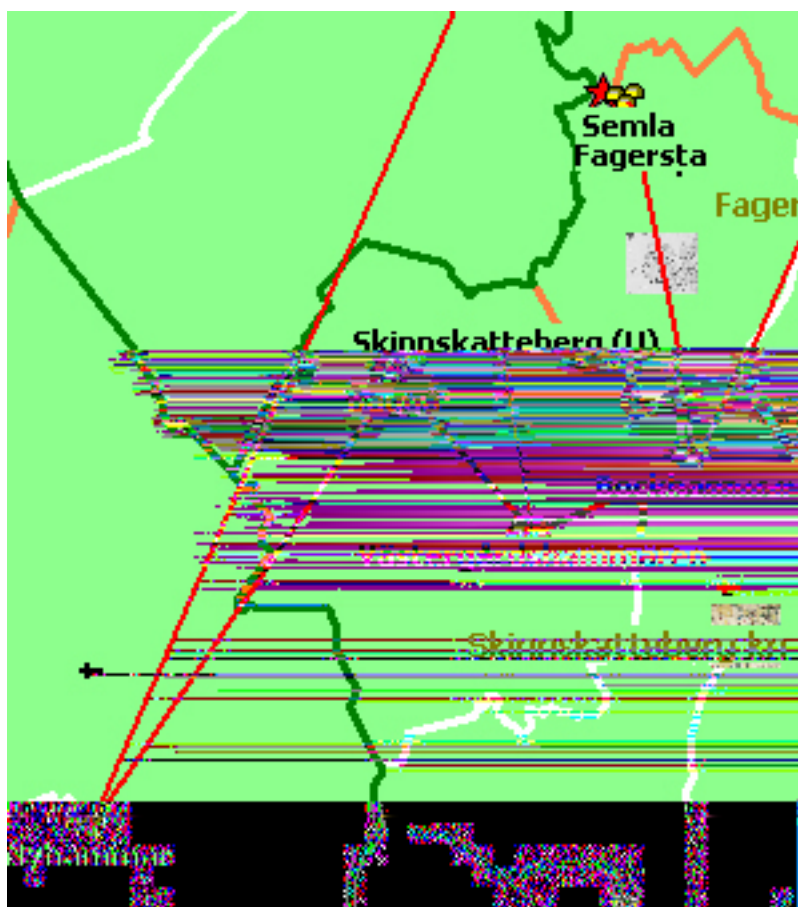
Till höger hans bostadsorter från Fagersta till Nyhammar samt strecket upp till Selet.

Antalet av dessa befanns vara ej mindre än 75 personer, dels barn, dels äldre, så att medels allenast en fjärdings utbetalning till var och en av dem fordras 9 tunnor och 3 fjärdingar, vilket överstiger det kvantum socknen i Wästerås är beviljat. ....”

Då ingen i den ”brådaste andtiden” ville åka till Wästerås för att hämta säden, erbjöd sig Örnsköld att socknens fattiga skulle få hämta sin andel hos honom på Karmansbo gård. Socknen skulle ur fattigkassan under hösten betala honom 74 daler, 3 skilling kopparmynt per tunna, hälften råg och hälften korn.

Från Bockhammar flyttade han 1775 till Skinnskatteberg. 1779 gifte han sig och flyttade då som mästersmed till Baggå bruk. Sju barn föddes under åren i Baggå. Till Nyhammar flyttade Nils 1793 med frun Johanna Sophia samt fem av barnen. I Nyhammar födde ytterligare två barn. 1800 eller 1801 flyttade han, frun och sju barn till Selets bruk utanför Luleå.

1811 flyttade Nils och frun till Degerfors bruk i Jävre by söder om Piteå. Där dog Johanna Sophia 1817, varefter han gifte om sig 1822 med Magdalena Sundberg. 1842 dör Nils Andersson Flodström i Jävrebbyn i en ålder av 85 år och 10 månader på sin egen gård, en bit från bruket han jobbat längsta tiden på.

Anders Nils Flodström, född i Fagersta, län i Hälsingland, gifte sig med Catharina Andersdotter, som föddes i Skinnskatteberg, län i Hälsingland, den 17. Ober. Selet. Baggå bruket i Nyhammar, län i Hälsingland.

Skinnskatteberg

Bakgrunden till ortens tillika socknens namn finns olika teorier om. En är att "Skinsceckeberg" kommer från att den nedre sjön liknar en skinsäck som bars på ryggen. Redan under Magnus Ladulås tid fanns en kungsgård vid Nedre Vättern. Den stora tillgången på malm och skog i kombination med vattendragen gav möjlighet till etablerandet av en mängd hyttor och hammare. På 1730-talet sammanslogs ett antal sådana till Skinnskattebergs bruk, vari senare Baggå kom att ingå.

Bruksegendomen mellan sjöarna Övre och Nedre Vättern omfattade som mest 15.000 har, men efter försäljning 16 mtl eller 9.000 har varav 550 har åker. På fastigheten fanns järnbruk, såg, kvarn och tegelbruk. Bruksdriften nedlades 1909. Sedan hade ASSI en boardfabrik. Nu finns en såg och skogshögskola i gamla herrgården, samt ett mindre kraftverk.

Nils flyttade 1775 från Gunnilbo till Skinnskatteberg. Han bodde vid "Westergårdshammaren" fram till giftermålet 1779 och benämndes i husförhörslängden dräng, dvs smeddräng. Enligt Skinnskattebergs bruks avräkningsböcker för 1778 och 1779 på Landsarkivet i Uppsala, jobbade han som mästerversven vid "Knipsmedjan". Mästare var Hans Hansson. I avräkningsboken kallas han Nils Flogström.

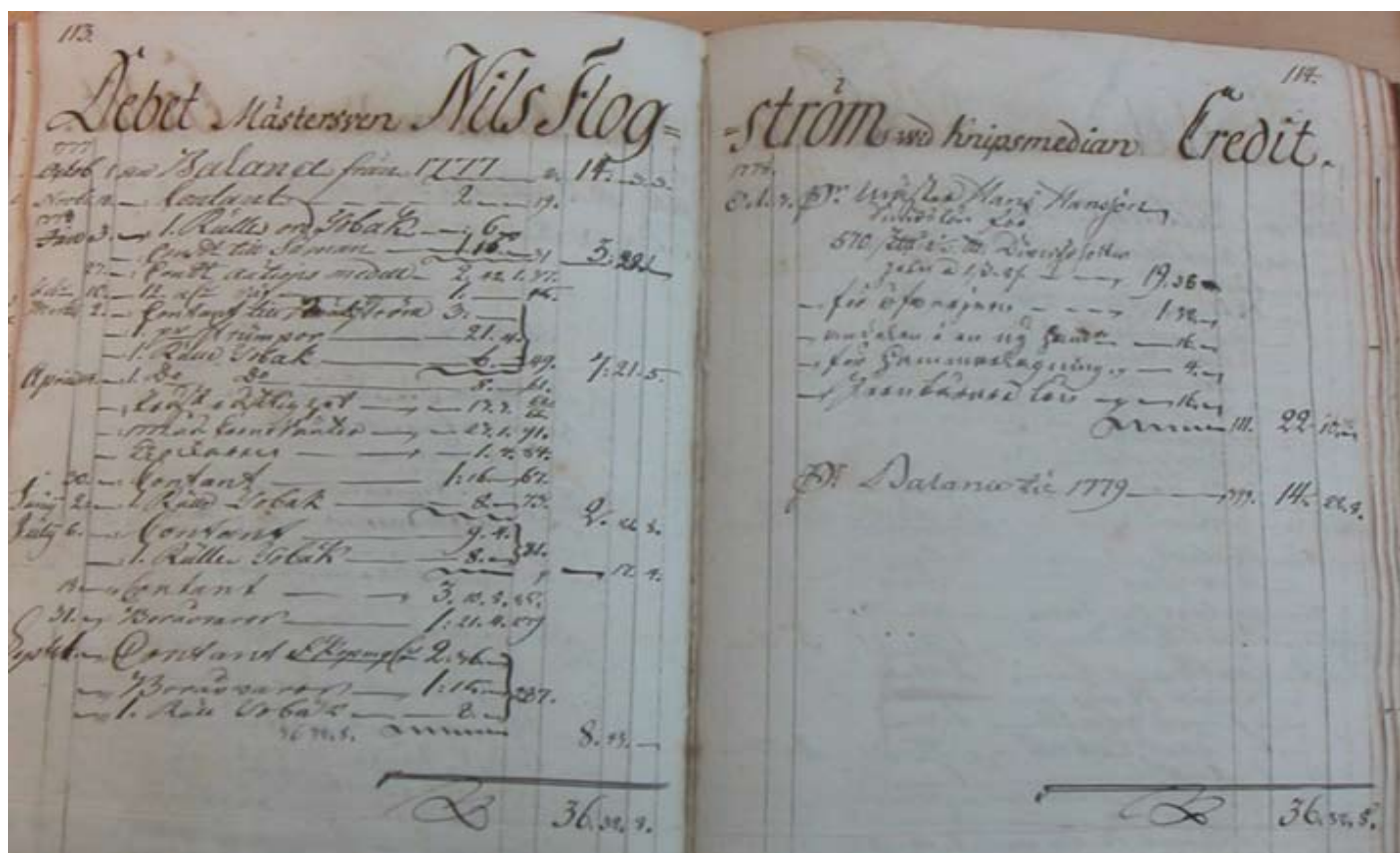
Vid 23 års ålder gifte sig Nils Flodström med Johanna Sophia Reisman. Vid giftermålet kom hon från Karbenning, ca 1 mil nordöst om Västanfors. En av många orter med hytta och hammare.

Några km från Karbenning har man hittat en av de bäst bevarade och kanske äldsta järnframställningsstället, i industriell form, i vårt land. Platsen kallades "Lapphyttan" och är uppbyggd vid Norbergs hembygdsgård som "Nya Lapphyttan".

I Karbenning var Johanna Sophia piga. I vigselboken anges Nils som mästerversmed och det antecknades även; "Nils Flodströms uppförande beskedligt".

Avräkningsboken visar att Nils hade drygt 14 Riksdaler i skuld vid det nya räkenskapsårets början i oktober 1778. Var annan månad tog han ut 1 rulle tobak som i början kostade 6 och sedan 8 skilling. I kontanta medel tog han ut ca 16 Rdl. Vid ett tillfälle köpte han strumpor för 21 skill. 4 rundstycken. Boråsvaror, som kunde bestå av vadmal och andra tyger köpte man 2 Rdl 36 skill. Årets totala utgifter enligt avräkningsboken uppgick till drygt 22 Rdl, med avdrag för ingående balans. Inkomsterna uppgick till 19:38 för "ordinarie" och 1:38 för överjäm, del i ny hammare :16, lagning av hammare :4 och järnbärning :16 totalt 22 Rdl 10 skill. Något mera än året innan överfördes till 1779 års balans.

Inkomsterna blev högre under 1779 då han från mästaren Hans Hansson fick i mästerverslönen 33 Rdl 16 skilling. Kostnadssidan i avräkningsboken innehöll bara posterna "Contant", "Tobac" samt betalning till namngivna personer, som bör vara återbetalning av tillfälliga lån. I ny balans till 1780 var skulden 4 Rdl 26 skill och 4 runstycken.

Tysksmidet

Under 1500-talet lät Gustav Vasa införskriva tyska experter, som byggde smedjor och lärde svenskarna tillverka järn enligt en ny metod. Sedermera infördes Vallonsmeder och en annan smidesmetod. Skillnaden var att tysksmidet utgjordes av små stycken, lätta att transportera. Hyttor och hamrar kunde ligga skilda från varandra och inte skapa problem med två kolslukande processer på samma plats. Vallonsmidets tunga och svårtransporterade gösar krävde däremot att hyttan och hammaren låg på samma plats. Samhällen med vallonsmede blev därför stora. Vallonsmidet krävde också mera folk.

Vid två tyskhårdar med en hammare och högst sex smidesarbetare kunde av medelstora sorter stångjärn smidas högst 28 skeppspund (4,2 ton) i veckan, medan vallonhammaren med tio arbetare på samma tid utan svårighet kom upp i 50 skeppspund (7,5 ton).

För att inte få för långa transportsträckor för framför allt kol spridde man ut hyttor och hamrar över skogsområdena. Antalet boende på varje plats var därför, med dagens jämförelser, ytterst begränsat. På 1740-talet hade ex. Semla 40 invånare, Västanfors 150 och Fagersta inkl. Uddnäs 80. Utöver de vid hyttor och hamrar sysselsatta fanns givetvis kolproducenter, förbönder och andra kategorier för leverans av råvaror, produkter och förnödenheter. Man har uppskattat att på en hammarsmed sysselsattes ca 70 andra personer med kolning, transporter, administration osv för att hålla verksamheten igång.

Smeder och hantverkare hade sysselsättning under större delen av året åt bruket. Hyttdriften däremot var säsongsbetonad och vissa blåste endast vart annat år. Hyttarbetarna var därför torpare och sysselsatta i jordbruksarbete stora delar av året.

Inom ramen för skräväsendet var mästaren en självständig företagare, som själv anställde och avlönade gesäller och lärpojkar, vilka själva i sinom tid kunde bli mästare och självständiga företagare.

Inom brukshanteringen var även mästaren anställd. Avlöningsbestämmelserna var dock sådana, ex. anger 1766 års hammarsmedsordning, att mästaren lyfte hela smideslönen, varefter han avlönade sina medhjälpare. Förtjänsten delades mellan smederna efter den gamla skalan 5/12 (41,7%) för mästare, 4/12 (33,3%) till mästerversven och 3/12 (25%) till smeddrängen (kolgosse). Om en mästare hade uppsikt över två smedlag ersattes han i det andra laget av en mästerversven och fick behålla överskjutande tolfedel.

Huruvida löner och ersättningar alltid följde ovan nämnda regler är oklart eftersom det ofta saknas uppgifter om de verkliga förhållandena.

Lönen utgick till stora delar i naturaförmåner från bruket, mestadels i bostad och säd men även i form av kreatursfoder. En hammarsmedmästare kunde få 15 tunnor spannmål och smeddrängarna 10 - 12 tunnor. En tunna motsvarade ca 146 liter. Tidvis var skuldsättningen stor till bruket, speciellt för arbetarna. Detta uppmärksammades också vid olika tillfällen av bl.a. bergskollegiet.

Man uppskattar att den årliga spannmålsförbrukningen i vikt per person uppgick till 280 kg år 1750, 300 kg 1800 och 175 kg på 1920-talet. Med en utmalningsprocent av 80 ger det 224, 240 resp. 140 kg mjöl. Rågmjöl var länge stapelfödan. Sänkningen är betingad av att potatisen blev stapelföda under 1800-talet. Ytterligare tillskott till den vegetabiliska födan kom från de täppor bruksarbetarna hade. Kreaturen bidrog till den animaliska födan. Smedernas standard, vad gäller de elementäraste behoven, var högre än de proletära underklasser som fanns i städerna och än den småbönder och torpare levde på.

Hammarsmeder

Nils Flodströms far, Anders Nilsson född 1725 i Hedkärra, där fadern var arrendator, blev hammarsmedmästare. Detta var ett aktat yrke och utmärkelsen krävde att vissa prov på kompetens fick utföras. Redan 1637 utfärdades regler för detta i en hammarsmedordning. Kravet på Anders var sannolikt enligt 1703 års förordning. Denna stipulerade att han för åldermannen visat att med 26 lispund tackjärn och 24 tunnor kol kunnat tillverka åtminstone ett skeppund stångjärn om 8-9 stänger av 6 1/2 till 7 alnars längd. Dessutom skulle de, när de arbetade tre personer för en härd, tillverka minst 10 skeppund i veckan.

Duktiga hammarsmeder var eftertraktade och värvades av andra bruk eller hamrar, med löften om bättre löner och förmåner. Att man flyttade ofta kan konstateras i levnadsbeskrivningen över Anders Nilsson och sonen Nils Flodström. När en ung pojke började sina första lärospån i en smedja, drömde han säkert om att en dag stå som mästare vid härden. Ofta blev söner, även mågar, till en mästare hammarsmeder.

Första arbetet var att bli koldräng därefter smeddräng och så småningom mästare. Smeddräng ersattes av beteckningen mästerversven varvid koldräng erhöll yrkesbeteckningen smeddräng.

Ersättningen till smedmästaren var reglerat i olika förordningar eller i hammarsmedsordningen. Detta upphörde 1766 då man började tillämpa en inom vissa gränser rörlig löneskala. Smideslönen var för ordinärt järn 3 till 5 daler kopparmynt per skeppund och det följde priset på kronans hammarskattejärn.

Steg priset över 100 d kmt/skeppund blev smedlönen 5 d kmt och för varje sänkning under 100 d kmt minskade lönen med 1/2 d kmt, dock längst ned till 3 d kmt.

Därefter fick ingen ytterligare minskning ske. 1823 års hammarsmedsordning införde ett annat inslag, nämligen att för varje skeppund stångjärn utföll ersättning av 1/12 av värdet av en tunna spannmål, hälften råg och hälften korn. Värdet beräknades efter ortens markegångspris för löpande år. På detta sätt blev lönen indexreglerad.

För överjärn, d.v.s. kvantiteter över stipulerade ett skeppund stångjärn av 26 lispund tackjärn, fick smeden särskild ersättning. 1766 år hammarskatteordning fixerades ersättningen till 1/3 av varje ords årliga hammarskattepris, "om icke husbonden annorledes med mästaren överenskommit". Med överkol förhöll det sig så att 24 tunnor kol skulle räcka för tillverkning av ett skeppund stångjärn. Besparingen ersattes enligt ortens pris på kol, från 1766 olika för eget eller köpt kol.

Särskilda överenskommelser kunde komma ifråga. Vid dålig kvalitet på järnet pga att man försökte tjäna extra utgick böter samt efter tredje gången förvisning från Bergslagen. Saknades pengar till böter skulle brottet sonas med gatlopp. I en avräkningslängd från Nyhammars bruk framgår att Mästaren H Björklund mellan nov. 1863 till okt. 1864 uttagit 2.636,80 centner tackjärn. Av detta hade han producerat 2.159 centner stångjärn (91,75 ton). Det motsvarade ett uttag av 2.806,7 centner. En centner är 42,5 kg.

Han hade följaktligen varit skicklig och hade 169,9 centner överjärn (7,2 ton), för vilket han erhöll ett för mig okänt belopp i ersättning.

Stångjärnet genomgick ett antal kontroller dels efter framställningen och dels vid de omlastningar som skedde. För Nyhammars del i Arboga och i Stockholm. På dessa platser fanns vågar - Järnvågen vid slussen i Stockholm är kanske den mest berömda. I ett protokoll från Arboga, som jag tagit del av, framgår att uppköparen inte godkände kvaliteten i en järnupphandling, som blev liggande en tid i hamnområdet, innan det togs tillbaka. Det fick kanske smidas om eller säljas som sekunda järn.

Arbetsförhållanden

I boken "Gruvornas, Hyttornas och Hamrarnas Folk" av Bertil Boethius beskriver han arbetsförhållandena. "Smidningen började klockan 5 på morgonen och pågick till klockan 8 på kvällen. Under perioden synes dock kontinuerlig drift från kl. 6 på söndags eftermiddag till samma tid på lördagagen ha blivit allt vanligare. Mästersmeden och mästersvennen gjorde var för sig smältstycken som de "utsträckte" (smidde ut). Den ene arbetaren utsträckte först smältan med hjälp av koldrängen. Därpå gjorde han ensam ny smälta, medan koldrängen sov. När smältan var färdig, väckte han arbeidskamraten som på samma sätt utsträckte smältan med kolgossens hjälp och därpå ensam gjorde ny smälta. Mästare och mästersvenner fingo sålunda sova dubbelt så länge som kolgossar, "vilka dock åter njuta sömn så mycket oftare". Mästarnas och mästersvennernas skift varade minst sex timmar, medan kolgossarna fingo sova blott 3 timmar eller något mer i sträck. Funnos två härdar vid en hammare, turades lagen om att utnyttja denna. Medan den ena räckte, gjorde det andra smälta. Tre arbetade då alltid medan tre sovo. Arbetarna vistades hela veckan vid hammaren. Det fanns alltid en sovkmammare som kallades "labbi".

Vid den s.k. Engelsbergsdagen, vid det gamla bruket (ett av Världsarven) söder om Fagersta, brukar hammaren startas och visas.

Bilden till vänster visar "Herrsmedjan" i Ängelsberg. Den har två härdar och två hamrar. Innanför ingången ligger labbin här kallad "Lave". När smältan är klar att tas ut från härden transporteras den på en kärra fram till hammaren. Där klipps den till mindre bitar som smids ut under hammaren. Smeden nickar till smedsdrängen, pga de höga ljuden, att dra i den spak som reglerar vattenflödet till hjulet. När luckan öppnas strömmar vattnet på hjulet. Det lyfter hammaren upp mot en fjädrande stock som ökar den nedåtgående hastigheten. Det var viktigt hur smeden höll i sin tång, för att inte handleden skulle slås av om stycket inte låg rätt på stället.

Baggå bruk

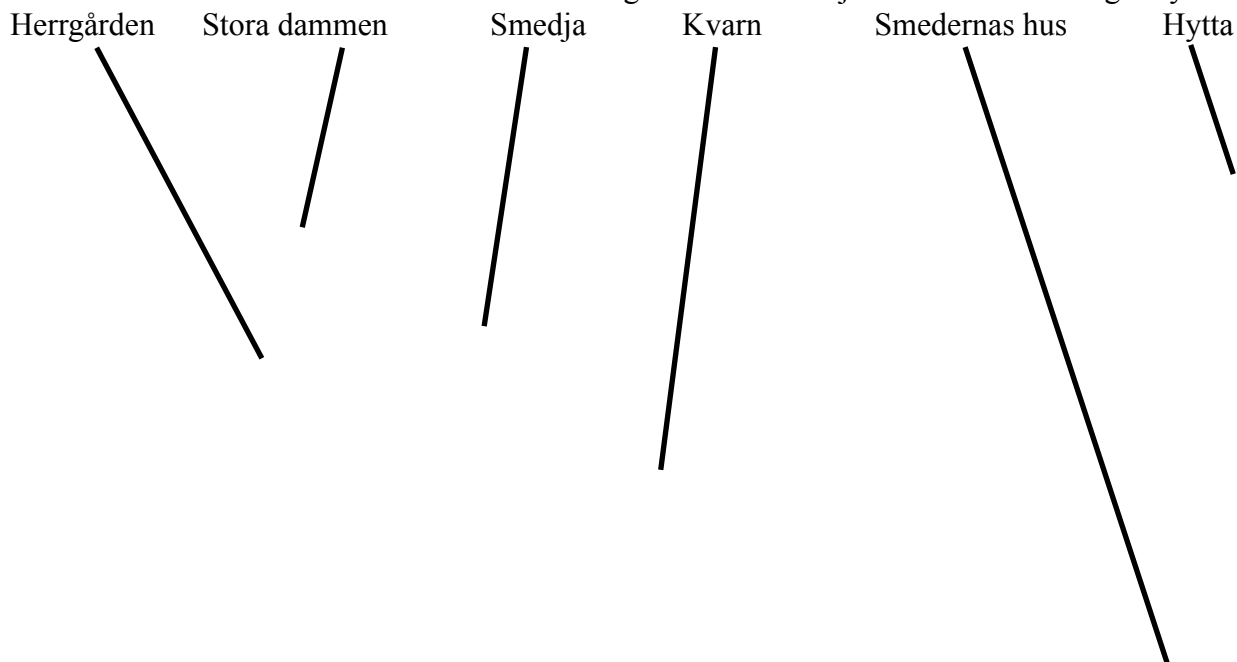
Baggå, en bruks- och lantegendom ca 1 mil norr om Skinnskatteberg och beläget vid Baggån, som efter Skinnskatteberg byter namn till Hedströmmen. Lantegendomen omfattade drygt 4 mantal. Bruksrörelsen erhöll sina privilegier 1634 och bestod av masugn och hamrar där malmen togs från egna gruvor i trakten. Bruket hade i slutet av 1800-talet 2 franche-comté-härdar, stångjärnshammare, mejeri, kvarn, såg och andra bruksbyggnader. 1893 var antalet arbetare i bruksrörelsen 49 och i gruvbrytningen 41. Detta år framställdes 2.075 ton tackjärn och gjutgods från egen masugn, 1.290 ton smältstycken, råskenor och göt samt 583 ton stångjärn och stål.

Efter att Nils gifte sig flyttade han med hustrun till Baggå, där han bodde i Nedre Baggå. De tog nattvarden första gången den 24/10 1779. (Hfl S-berg 1775-85 pag 7) I nästa Hfl 1786-95 pag 10 anges att Nils i Svebili katekes behärskade 1 och 2 huvudstycket medan Johanna Sophia behärskade alla 5. De tog nattvarden sista gången i Baggå den 8/9 1793, varefter de flyttade till Nyhammars bruk i Ramsberg.

Första huvudstycket var de 10 budorden, det andra var trons artiklar (jag tror på Gud fader...), den tredje Herrens bön (Fader vår som är i himlen ....), fjärde var Döpelsens skrament (betydelsen av dopet) samt femte altarets sakrament (betydelsen av nattvarden) Utöver detta skulle man kunna förklara betydelsen av det man läst.

Fotografiet nedan visar hur det ser ut vid platsen för smedjan i Baggå. Till höger låg smedjan. Idag finns endast ett antal plattjärn som sticker upp från marken, som antagligen är förankringsjärn för hammaren eller dess städ. Städet kräver en omfattande förankring för att motstå de krafter som hammaren eller släggan alstrar.

På kartan från 1752 ser man i vänstra delen herrgården och smedjan vid ån och till höger hyttan vid en bäck.

Avräkningsböckerna

I 1784 års bokföring anges att smederna vid Baggå bruks Nedre hammare, där Nils Flodström arbetade, ofta erhåller extra ersättning. Denna benämns ”*för flit i smidet*” och utgick oftast i form av tobak men även i pengar.

1784 fanns som mästare vid;

Borgfors; Hans Orre
Skommerhammaren; Nils Ersson och Anders Åman
Nedre hammaren; Lars Jansson, Anders Holst,
Nils Flodström och Carl Fredrik Nordström.

C F Nordström benämns ålderman. Det fanns sex mästersvenner och samma antal smeddrängar.

Baggå bruks avräkningsbok för okt. 1788 till sept. 1789 (bilden till höger) anger att mästaren Nils Flodström vid Nedre Hammaren tillverkat 298 skeppund 7 1/2 lispund stångjärn.

För 100 skrindor överkol erhöll han 19:21:4. För 15 skeppund 10 lisp. överjärn 20:32. För smidet uppgick ersättningen till 110 Rdl 14 skill 15 rst. (19:13:6 + 91:1:9) Ytterligare ersättningar var ”för 3nne Nya Stångjernshammare ....” 1:24:-, Dammvaktarelön -:5:4, Isarelön -:21:4 och för forshammarens lagning -:8:-. Totalt 19:21:4 + 20:32:- + 112:25:11 = 152:31:4. Se bilden nedan.

Smedsdrängen Olof Westström skulle ha 6 rdl 32 skill. för halva året. Samma av Anders Holst.

I avräkningsböckerna kan man se vad familjen tog ut i naturaförmåner. 1785 bokförs under kontot ”Cram och Borås warors conto” att Nils Flodström köper 1 1/2 lispund ”Wallmar” (Vadmal) i div. colour (ej blått eller grått) för 24 skilling. Vid ett annat tillfälle 7 lisp grått för 1 Rdl 17 skill. En lie för 6 skill.

Boken för 1788/89 (nedan till höger) är betydligt mera detaljrik än de äldre böckerna. Under månaderna juli till augusti köper man varje månad en tunna råg för drygt 3 Rdl/tunna. 1/2 tunna sill kostade 2 Rdl, ett par vita strumpor kostade 22 skill., 4 alnar tyg 24 skill., 3 rullar tobak 16 skill. osv.

Man köpte regelbundet Råg, Korn, Malt, Sill, Strömming, Torrfisk, Salt, Tobak och lite tyger.

Oktober 1788 inleds med ”Contant till fönsters lagning 3 skill. I övrigt är det vanligtvis ovannämnda matvaror.

Personalhandlingar

I Baggå bruks handlingar hade jag hoppats påträffa något dokument om Nils Flodström. Men där fanns bara handlingar från 1713 till 1761 samt från 1826 fram till nedläggningen av bruket.

Däremot fanns några dokument som jag förgäves sökt i olika arkiv. En ”Orlofsedel”, som alla drängar och pigor skulle förses med enligt legostadgan. (se min tredje bok ”Sjulsmark en del i Piteå socken” sid 263)

1833 utfärdas en sådan till mästersvennen Gustaf Nyman. ”... lämnas härmed på egen begäran Orlof att sig annan tjänst söka, varder nästa 31 oktober ledig att härifrån afflytta, och hafver ingen skuld vid Bruket. Under sitt vistande här, har Nyman utmärkt sig för flit i sitt arbete, förstår sitt yrke, smider försvarligt stångjärn, och förer dessutom ett nycktert och anständigt lefverne, hvarför han hos en hvar till det bästa kan rekommenderas.

Malingsbo bruk den 27 Maj 1833

A Göthe

Nyhammars bruk vid Sverkerstaån

”Nyhammaren uti Ramsbergs Bergslag och Socken belägen. 1689 d 1 junii resolution, at emedan denna Hammar drifwes med kohl af egne skogar, och till stor del med egit tillwärkat Takjern, Fördenskull confirmeras densamma under wilkor som ses af Regist pag. 875”

Gammelbo eller Herrefant hytta anges i en handling ha funnits sedan urminnes tider och ägt av Riksrådet och Fältmarskalken Christer Horn. De bägge hamrarna, som hade samma ägare, låg på 1 3/4 mils avstånd från varandra. De hade i stort sett lika hyttmärken eller stämplar.

Ramsbergs socken ligger mellan Fellingsbro, Lindesberg, Kopparberg, Söderbärke samt Skinnskatteberg. De norra och mellersta delarna är bergiga med många sjöar och vattendrag. Många av dessa avvattnas i sjön Glien, som i sin tur utfaller i Norra och Södra Mogen. Därifrån rinner Sverkerstaån söderut för att ansluta till Arbogaån och Mälaren. Näringar var åkerbruk, skogs- samt bergsbruk. Bruken vid Sverkerstaån hade sin utskeppning över Arboga till Stockholm.

En av de två vägar som kom in i socknen, kom från Arboga, över Fellingsbro, Pilekrog till Morskoga krog, 5,5 mil från Arboga. Den vägen tog sannolikt familjen Flodström vid flytten till Selets bruk.

Nyhammar ingick i Granhults eller Gamelbo bruk, vilket bestod av Bergshytte- och Nyhammarssmedjorna, med tillsammans 4 härdar, 2 hamrar och 2.050 4/5 Skeppspunds privilegierat stångjärnssmide. I ägorna ingick även Hägernäs och Sundbohammars smedjor med tillstånd att tillverka samma volym stångjärn.

Nils kan ha tagit nattvarden sista gången i Ramsberg i maj 1799 och hustrun den 16/6 1800 medan barnen Stina Sophia och Carl Fredric, som även flyttade till Selets bruk, tog nattvarden även den 8/6 1801. (Hfl Ramsberg MN 1185 pag 184 samt MN 1186 pag 216) I Ramsberg benämns han Mästersmed. ”Svibeli catech.” läser han 1 och 2 och ”Läser uti bok” ett ”n” dvs nödigt. Johanna Sophia läser 1 - 7 och uti bok ”v”, dvs väl. Det finns inga uppgifter om när man flyttat från Ramsberg.

Många smeder som flyttade till Selet kom direkt från de södra delarna av landet eller hade härstamning därifrån. Etableringen i Selet krävde nya smeder och rekrytering söderifrån. Nils Flodström kan ha kommit till Selet under sommaren 1799, för att bygga hamrar. Kanske hämtade han familjen sommaren efteråt. Det finns ingen notering när detta skedde och inflyttade började noteras först i oktober 1802. Transporten till Arboga kan endera ha skett efter tidigare nämnd väg eller med båt på ån, på vilken man antagligen fraktade en del produkter.

Från Arboga till Stockholm åkte man med de segelskutor, Mälarjakter, som trafikerade sträckan Arboga - Stockholm. Från Stockholm upp till Luleå, skedde persontransporterna på större segelfartyg. Den transporten tog i sämsta fall, vid otjänlig väderlek eller fel vindar, flera veckor.

Samuel Owen, allmänt kallad "det svenska ångfartygets fader", kom till Sverige 1804. Fem år därefter startade han en verkstad och började bl.a. att experimentera med att montera en ångmaskin i en roslags-skuta eller mälarjakt.

Det första försöket med propeller övergavs till förmån för skovelhjul. Den första fungerande hjulångaren han byggde för persondrift, med plats för 182 passagerare, sattes in på linjen Stockholm - Drottningholm 1818. Fyra år därefter byggdes ångaren Stockholm som bl.a. trafikerade linjen Stockholm - Västerås och som försetts med en 44 hk maskin. 1821 byggde Stora Varvet i Stockholm hjulångaren "Yngve Frej" som sattes in på trafiken till Arboga.

Ovanstående fotografier visar på den övre platsen för den hammare där Nils arbetade under sju år, mellan 1793 till 1800.

Den raka kantskoningen är ena sidan av en liten kanal med en par meters bredd. I denna kanal som ligger parallellt med ån bör vattenhjulen som drev hammrarna ha legat. Den nedre bilden visar en gammal bro över ån, som nu inte används för trafik. Idag passerar ån på en bro norr om dessa platser. Söder om den gamla bron finns en kvarnbyggnad som antagligen inte längre är i bruk.

Trots ihärdiga försök har jag inte kunnat hitta skisser eller beskrivningar av Nyhammars bruk. Möjligtvis kan det finnas hos nuvarande ägaren av de egendomar som hört till tidigare nämnda bruk. Enligt uppgifter en ättling till Paul U Bergström som startade varuhuset PUB i Stockholm.

Avräkningslängder dvs uppgifter om smedernas tillverkning, kol och järnämnesförbrukning finns be-hållna från 1850-talet. En härd för tysksmide blev nedlagd 1854.

I en besvärsskrivelse från 1917, av ägarna till Gammelbo bruk nämns inte Nyhammar.

Nils Nilssons vittnesinlaga

I en bok om Heds socken i Västmanland, av Brukspatronen på Bernshammars Bruk, Fil.kand, Riksdagsman m.m. Lorenz Ludvig Lorichs, redovisas en inlaga till Bergsrätten i Köping. Vittnesinlagan från Nils Flodströms farfars far, Nils Nilsson, född 1655 och Bonde i Nibblarsbo, Hed socken, är daterad Köping den 23 februari 1701.

Inom Heds socken, nuvarande Skinnskattebergs kommun ligger sjöarna Lillsvan, Långsvan och Spaden. Vid sjöarnas utlopp vid Svansbo låg redan 1701 ett par fångstdammar som de två hamrarna i Gisslarbo, Färna bruk och bönderna vid sjöarna hade olika intressen omkring. Färna bruk önskade ha möjligheter

att med prämar skeppa brukets produkter ner till Gisslarbo och sedan ner till Köping och Mälaren.

För att möjliggöra detta hade s.k. slutor, en sorts slussar anlagts. Gisslarbo övre och nedre hammare önskade tillräcklig och jämn tillförsel av vatten för drift av sina smedjor. (hammare) Jordbrukarna önskade

att deras åkrar inte skulle svämma över av det uppdamnda vattnet.

Kartbilden ovan visar slutor på bägge åarmarna samt där dessa går ihop. Även en sluta finns vid ön längre ner i ån.

Den strid som Nils Nilsson inlämnat sitt vittnesmål över gällde enligt Lotrichs "egenmäktigt förfarande från herrens till norra Gisslarbo sida till förfång för ägaren till nedre Gisslarbo." Dokumentet är det äldsta omkring utloppet ut Lillsvan. Ovannämnda slutor utgjorde en sorts hålldammar som kunde innehålla vatten och samtidigt beröva nedanför liggande hammare deras driftsvatten. (Inlagan återges i sin helhet.)

"Såsom herr Carl Enstedt av mig begärt någon underrättelse, huruledes det sig förhåller med de uti

östra och västra Gisslarbo åter uppsatta slutor och hålldammar, som så atteras härmed, att slutorna i gamla tider av Färna bruks innehavare för "järnraderingens commoditetens" därifrån, varmedelst anse-liga omkostnader för dem besparade blivit, som eljes före den tiden måst landsvägen sitt tillverkade järn utföra, uppbyggde äro och sedan av benämnde bruks possessorer för den orsaken alltid vidmakthållne blivit, undantagandes den översta slutan, vilken väl är av Färna bruk uppbyggder; men sedemera av Gisslarbo hammares ägares bekostnad underhållna - och som benämnda sluta före detta ej varit så väl försedd med lås och nycklar, varigenom hamrarna i samma ström under tiden för mycket och stundom för litet till vattendräkten blivit förfördelade, alltså har sal. Alexander Strangh för några år sedan till förekommande av sådant, som hindrat hamrarnas konservation, den översta hålldamsslutan på sin bekostnad med bommar försett och sedan de blivit av omilda bortbrutna, har välborne herr Mårten Reenstjerna för tvänne år sedan, då ingen av Färna bruks och nedre Gisslarbos hammares rätta ägare voro vid handen uti dem låtit sätta lås med kedjor till upp- och neddämningen tjänlige, och har jag aldrig, varken själv eller av mina förfäder annat försport än att icke såväl Färna bruks järnradering som hamrarna därstädes haft sin fulla och obehindrade gång, så att varken förr eller innan slutorna byggdes ej heller sedan för vattennöd stadnat med mindre icke alltför starka torkår varit, då de högst om sommartiden en vecka stått och har aldrig härom något klander varken på ett eller annat sätt försports och ehuruväl såväl jag som sal. styvfader Bengt Månsson i Nibblarsbo med flera för många år tillbaka av Gisslarbo hamrarna årligen haft vakt om slutorna, så har dock välb. herr Mårten Reenstjerna vid förlidet nyår och så snart han förnam, att madame Strangh skulle bruket (Södra Gisslarbo, förf. anm.) till herr Enstedt transportera slutnycklarna igenom sin dräng och utan slutägarens tillstånd mig fråntagit under den förevändning som skulle jag dem vid påfordran återbekomma, vilket ej skett, utan har han alltsedan ofta omnämnda slutor till nedre Gisslarbo hammares nackdel igenhållet, så att benämnda bruk ej haft sin fulla drift, om vilken disposition aldrig norra Gisslarbo hammares ägare före detta begärt, utan possessorerna om dem haft lika mycket att säga, emedan utan dess slutorna långt före herr Reenstjerna ägde övre hammaren voro uppsatta.

Beträffande västra dammen hava Nibblarsbo ägare honom till kvarndamm ånyo uppbyggt, dock intet på det stället, som den gamla tillförena stått, vilken Gisslarbo bägge hamrar låtit förfärdiga och såsom de ej senare dammen fingo bruka till kvarnen, allt-

så begynte sedan välborne herr Reenstjerna honom ånyo upptaga och med hammare förse.

Sedan herr Reenstjerna och sal Strangh bägge vid häradstinget protesterat emot denna kvarnens vidare brukande i befarande av vattnets hindrande för hammarna, därför han ock utdömd blev; detta jag till sanning attesterar och med min livliga ed bekräfta vill, därest detta påfordras.

Köping den 23 Februari 1701. Nils Nilsson i Nibbarsbo.”

Nibbarsbo finns nämnd som en av 9 gårdar i 1539 års skattelängd över ”Skogsfjärdingen”. Den Mårten Reenstjerna som omnämns i vittnesinlagan är en son till Abraham Momma, 1669 adlad med namnet Reenstjerna. Abraham Momma och hans bror Vilhelm Momma kom från Holland och ägde en tid gruvorna i Svappavara.

I Färna bruk hade bröderna också stora ekonomiska intressen. Abraham Momma avled för övrigt fullständigt ruinerad i Färna den 10 juli 1690.

Bilderna nedan visar ”Svansbo station”, med skylt över dörren, som byggdes när kanalskeppningen ersattes av järnväg, mellan Gisslarbo och Lillsvan.

Nedan syns på andra sidan av ån den stensatta kajplatsen för överlastning till järnvägen. Idag är stationen fritidshus och rälsen uppbruten.

Bergsmännen

Ett par mil norr om Hed och Nils Nilssons Nibbarsbo levde Matts Persson i Skrikbo och Erich Larsson-Buss i Onsjö. Matts var MM F och Erich var MM MF till Nils Flodström. Bägge var Bergsmän, dvs de drev eller skötte en hytta som smälte järn från de talrika gruvor som fanns i trakten. Järnberget i Norberg nämns första gången 1307. Magnus Erikssons Bergsordning kom 1354. Troligtvis hade verksamheten varit igång något århundrade innan dess. Gruvbrytning i Falu gruva kan föras tillbaka till före 1000-talet. Gruvbrytningen skedde genom ”tillmakning”. Man staplade ved och tände på. Malmen sprack sönder genom hettan och kunde sedan brytas loss.

I de gamla landslagslagarnas byggningsbalkar talar det om att ”bryta och bränna” berg på tomt. Tekniken bör alltså ha varit uråldrig och ersatt myrmalmsupptagningen. I Fagersta Brukens Historia skriver man: *”I små, primitiva blästerugnar framställdes urmalmen direkt ett järn som efter en viss reningsprocedure blev smidbart och därefter i huggna stycken, som kallades osmundar, exporterades över Stockholm till Lubeck och även andra hamnar vid Östersjön. Överallt vid bäckar och åar byggdes de små hyttorna. De utgjorde ett stort framsteg från hednatidens dragugnar, som förekom redan några århundraden före Kristi födelse. Över den handdrivna och den trampade blästern hade man nått fram till vattenhjulet och kunde åstadkomma ända till 8 färskor per dygn.”*

Från 1332 är bl.a. byn Onsjö belagd i gamla arkunder. Från samma århundrade stammar också bl.a. Hedkärra. När Skrikbo startades som hytta är höljt i dunkel. Sannolikt kan byn ha tillkommit något senare än jordbruksbyarna. Skrikbo ligger i en brant bäckrav. I äldre tid lades hyttorna vid åar och bäckar nära de gamla gårdarna.

Efterhand flyttade man ut hyttorna till branta dalsidor där hyttor kunde ligga sida vid sida. Betet var rikligt ute i skogen och naturliga slättermarker fanns också. Detta var viktigt för behovet av dragare var stort. Däremot var tillgången till odlingsmark för säd dålig.

I Norbergs bergslag fanns under medeltiden nämnt 33 hyttor eller bergsmansgårdar. Skattelängder från 1539 uppräknar 62 hyttor. 1644 fanns det i Norbergs bergslag förutom 15 gruvor inte mindre än 40 masugnar och 24 stångjärnshamrar.

1734 hade Kungl. Maj:t befallt *”att de nära intill varandra belägna hyttor i Bergslagen skola förmås att på de bekvämligaste ställen sammanflytta”*. Onsjö och Skrikbo ansågs vid denna tid ha varit gamla och opraktiska och med dålig vattentillförsel.

Till vänster masugnen i Rosfors, den enda restaurerade mullhyttan i Norrbotten.

Till viss del togs bränslet från egna skogar med eget folk men i övrigt köptes gruvved, rostved och kolved av traktens bönder. Bergsmännen i allmänhet levde under allmogemässiga villkor. Under sommaren var de bönder och vid andra årstider bröt man malm och kolade. Under vårfloden och höstregnet blåste man hyttan. Vissa bergsmän kunde äga fler än en hytta och bergsmansgård. I allmänhet ägde man en eller flera åttondelar.

Den mest kända av bergsmanssläkt är Engelbrekt Engelbrektsson som bör ha varit född i senare delen av 1300-talet. Han anses vara född i Norbergstrakten och av förmögen släkt. Han ställde sig i spetsen för ett uppror som anses ha sin bakgrund i att Erik av Pommerns krig mot Hansan pressade priser och minskade efterfrågan på smide. Men även den grymme danske fogden över Västerås slottslän Jösse Erikssons härjningar medverkade till resningen. Detta var vid en tid då det i dåvarande Luleå socken uppges ha funnits 120 gårdar och i Piteå ca 30. Rikshövitsmannen Engelbrekt mördades på en holme i Hjälmaren 1436 på väg till Stockholm och uppgörelse med Karl Knutsson, den andra rikshövdingssmannen.

Skrikbo överlevde dock till 1807 då hyttan blev ödelagd och blåsningen där flyttades till nedre Meling.

Medeltidens järnhantering var primitiv och krävde ingen större specialisering. Varje bergsman hade själv hand om ledningen av arbetet. Arbetet var mycket säsongsbundet med blåsning och smide under en kort tid, vår och höst, då tillräckligt vattenflöde fanns att tillgå för att driva blåsverken i de små bäckarna och åarna. Bergsmannen hade ofta i sin tjänst blåsare som senare kallades masmästare. I privilegiebrev för Stora Kopparberget från 1347 nämns bergshuggare (gruvbrytare) smältare och kolare. Varje arbetslag hade en utspisare, en slags arbetsledare som också kunde vara kolare, smältare eller ha annan sysselsättning. Varje kolare kunde under sig ha fyra vedhuggare, två miltäckare och en utspisare.

Bilden ovan visar en Osmundugn från 1732 i Dalarna, en masugnsform baserad på sjö och myrmalm. Hustrun trampar bälgen och spinner samtidigt. Senare kom mullhyttorna som baserades på malm från gruvor.

Till vänster en del av den rekonstruerade masugnen från "nya Lapphyttan" utanför Norberg. Där har man under flera år förgäves försökt göra smältor på samma sätt som på 1300-talet. Trots hjälp av experter från SSAB, Fagersta bruk, Riksantikvarietämbetet med flera, har man misslyckats. Mannen till höger är en sådan expert från Fagersta, som i likhet med ett stort antal andra intresserade lagt ner dagar och nätter i detta arbete - att förstå hur man gjorde för 6-700 år sedan.

Selets bruk

Nils Andersson Flodström flyttar 1799 eller 1800 till Selets bruk. Uppgifterna när familjen tog nattvarden sista gången i Nyhammar är bristfälliga. Dessutom finns ingen uppgift när inflyttning skedde till Selet. Antagligen åkte han upp själv första året, för att året efter hämta familjen eller att de åkte upp själva, eftersom de tog nattvarden 1801. Nils finns angiven som en av smederna i den första redovisningen av personalen i Selet.

Selets historia

Selets bruk är framför allt förknippat med friherre Samuel Gustaf Hermelin, född den 4 april 1744 och död den 4 mars 1820. Hermelin ruinerades på de norrbottniska bruksaffärerna. Desamma gjorde Meldercreutz på Meldersteins bruk och bröderna Momma på Kengis bruk.

Hermelin blev antagen som auskultant vid Bergskollegium redan som 16 åring. Vid 26 års ålder blev han bergmästare och 1774 e o assessor. 1871 utnämndes han till bergsråd. Efter detta åkte han utomlands för att vidareutbilda sig. Han åkte ner till kontinenten där han studerade den belgiska och tyska gruvindustrin. Därefter åkte han över till Nordamerika för att bl.a. studera om man kunde sälja järn till USA. På hemvägen åkte han över England för att studera deras bergsbruk och järnindustri. Innan utlandsresan hade Hermelins hustru Maria Elisabeth Sandels avlidit. Efter den tre år långa utlandsresan gifte han sig med Hedvig Augusta af Söderling, dotter till kommerserådet af Söderling. Det förbättrade hans ekonomiska situation väsentligt.

Vid arbetet att kartlägga de svenska malmfyndigheterna kom han att uppmärksamma de malmfyndigheter som fanns i malmfälten. Han började sin verksamhet i Norrbotten med att 1797 köpa Hedenfors sågverk, utanför Boden. Där planerade han att bygga en masugn och en stångjärnshammare. Vattenföringen var dock för dålig varför han sökte sig ner till Aleån och hemmanet Selet, som han köpte.

En klassisk bild av brukets kontor, ladugård och bostadshus.

Det första som krävdes var att bygga en masugn, vilken stod färdig 1799. Malmen planerade han hämta från gruvorna i Malmberget. Dessa inmutningar ägdes dock av Meldersteins bruk, med dess ägare Jean Bedoire. Hermelin köpte då helt enkelt Melderstein och dess gruvrättigheter, för 84 000 riksdaler år 1799. Bruket hade Bedoire 13 år tidigare köpt för 15 000 riksdaler. Även om en del investeringar hade gjorts, var det nog en bra affär för Bedoire.

Köpet kunde göras eftersom Hermelins svärfar avlidit 1798. Han efterlämnade det stora godset Gripenberg, som ärvdes av Hermelins barn, med fadern som förvaltare av den stora förmögenheten.

Hermelin anskaffade kunnig arbetskraft söderifrån. För att härbärgera alla startade han ett stort antal nybyggen runt om i den norrbottniska ödemarken. Alla dessa etableringar kostade en massa pengar.

1807 hade Hermelin fått igång 3 härdar och 2 hamrar i Selet. Han hade även satt igång med smide i Törefors år 1804 samt i Svartlå år 1805. Hammaren i Svartlå nedlades dock redan efter tre år och

Salpetersjuderidirektören Plageman ritade av olika bruk i bl.a. Norrbotten 1832. Nedan kan man se längst till höger masugnen, kolhusen och smedjorna, medan herrgården och andra byggnader för kontor och bostäder ligger till vänster.

den i Törefors efter fyra år. På grund av svårigheter med transporten av malmen från Gällivare kom han att köpa malm från de mellansvenska gruvorna och frakta den med båt till Luleå. Där lastades den om för att endera fraktas med båt till lastageplatsen i Avan och sedan med häst till Selet. Alternativt med hästföror direkt från Luleå till Selet.

De första åren drabbades hans verksamhet av eldsvådor, olyckor och översvämningar. Ett av honom ägt fartyg, lastat med förnödenheter, förläste i en svår storm på väg till Luleå. Det var dock de dåliga konjunkturen under Napoleonkrigens avspärning samt Sveriges krig mot Ryssland 1808-09 som knäckte Hermelins ekonomi. Han tvingades börja låna för att klara den dagliga driften. Han sålde sin fastighet vid Kornhamnstorg i Stockholm och intecknade sina anläggningar så mycket det gick.

Hans svåger i första giften, generalmajoren och friherren, senare greven, Johan August Sandels gifte sig 1809 med Hermelins 23 åriga dotter, Ulrika Elisabeth. Den nästan dubbelt så gammal, före detta svåger, men nu måg, krävde att få sin nyblivna hustrus arvslott efter af Söderling. 1812 tvingades Hermelin underteckna sin konkursansökan och avstå Selets bruk till Sandels, som annars hotade med anmälan om förskingring av arvet efter af Söderling.

Samuel Gustaf Hermelin avled, vid knappa 76 års ålder i Stockholm, enligt anteckningar av Vetenskapsakademien, utan bekymmer över sin olycka med en förvissning att han utträttat goda och nyttiga saker i Norrbotten.

Nils Flodström flyttar till Degerfors bruk

1811 flyttar Nils Flodström till Degerfors bruk i Jävrebyn, några mil söder om Piteå stad. Sonen Carl Fredric blir kvar i Selet och bosatt i grannbyn Ale under resten av livet. Övriga söner till Nils blir även dom hammarsmeder och flera arbetar vid Degerfors bruk.

Bilden nedan är Plagemans teckning från 1832. Längst ner till vänster syns smedjan. På andra sidan av ån, på västra sidan låg brukskontoret och bostäderna .

Bilden till höger är en karta som låg till grund för syn och värdering vid brandförsäkring.

Bilden ovan visar en av få lämningar från bruksverksamheten i Selet. Alla järn som håller ihop masugnen är borttagna och överbyggnaden raserad.

1817 dör hustrun Johanna Sophia Reisman vid 60 års ålder. Nils gifter om sig 1822 med Magdalena Sundberg. 1842 dör Nils Andersson Flodström 1,5 månad innan sin 86-årsdag. Han bodde då hos den yngste av sönerna, Johan Eric född 1795 i Nyhammar. I dödboken antecknas längst ut till höger "Fatt.", som torde betyda fattig.

Bron i mitten av bägge skisserna torde ligga på samma ställe som idag, men med helt annorlunda bebyggelse omkring.